

החיים בצוותא בסביבה צפופה מעלים בעיות בחברה המודרנית, המעסיקות במידה הולכת וגדלה את הציבור בעיקר בארצות התעשייתיות, וגם בישראל. אולם תהיה זאת טעות לחשוב בהקשר זה על הסביבה הפיזית בלבד. הצפיפות המביאה להתחככות בין בני האדם, מצויה גם כתופעה חברתית, ואולי במיוחד במדינה קטנה. בעטיה עלולים להשתבש נתיבי מינהל כנתיבי מים, וטהרת האווירה בחיי הציבור כמו טוהר האוויר בגושים העירוניים. מעשי השלטונות תופסים מקום מרכזי הן בתחום הפיזי והן בתחום החברתי, ולשניהם מתייחסים ממצאי הביקורת.

דוגמה אחת לתוצאות הצפיפות החברתית הם המקרים, בהם עובד של גוף מבוקר עובר במישרין לעברו השני של השולחן, ונהנה מקשרים שקשר במקום עבודתו הקודם, ולעתים אף מפירותיהן של החלטות שהיה לו חלק בקבלתן. החוק בהטילו מגבלות על העובד, והביקורת בדרשה מהגוף המבוקר בנסיבות אלה שמירה על מרחק נאות בין האינטרסים המנוגדים, באים למנוע תקלות; אולם ראוי עוד לתת את הדעת על הנושא בכללותו.

תופעה אחרת ושכיחה הנובעת מהאינטנסיביות של הפעילות החברתית, ובמיוחד הכלכלית, היא ריכוז הביקוש המופנה למספר מוגבל של גורמים פעילים במשק. כיוון שכך, קשורים לעתים קרובות גופים מבוקרים בעסקאות מרובות עם אותו גורם. במקרים אלה עלולים שיקולים הנוגעים לסוג אחד של קשרים לעוות את הטיפול בעניינים אחרים הנוגעים לגורם זה.

אין לדרוש מראשי המינהל הממלכתי והציבורי שינהלו את העניינים המופקדים בידיהם, כאילו לא היו קיימים הנתונים החברתיים של זמננו ומקומנו. אולם יש ללמוד את הלכה מממצאי הביקורת, שמקורם בנסיבות המתוארות, ולשנן לעובדי הציבור, שדווקא בתנאים החברתיים שבהם אנו חיים, ואף נוכח השאיפה להגיע בהם להישגים מהירים, דרושה שמירה קפדנית על עקרונות החסכון והיעילות, התקינות וטוהר המידות.

תהליך החקיקה בדבר יצירת התפקיד של נציב תלונות הציבור (אומבודסמן) התקדם גם השנה. אם אמנם יטיל החוק כעת תפקיד זה על מבקר המדינה, תהיה ביקורת המדינה בישראל מיוחדת בין מוסדות הביקורת הממלכתית בעולם, בזה שפתוחות לפניה שתי דרכי גישה לאותה מטרה: עמידה לימין האזרח מול עצמת השלטונות, כמו הפעלת הביקורת מבחינת ענייניו של הכלל. בשתי הדרכים יינתנו למנגנון הציבורי הנחיות הנוגעות למילוי תקין של חובותיו, תוך הבנה לבעיותיו ולזכויותיו.

 י. א. נ.

י. א. נבנצל
מבקר המדינה